

נהדרה

אורות של אמונה לדרך החיים

החדה

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון כה
ראש השנה תשפ"ז

פניני דעת
לנתיבות חיי היום

קדושה נקנית בעמל סוד הקושי בדרך למצווה

זכות העקידה בימי הרמזים

בימי ראש השנה הקדושים אנו נגישים לפני מלך מלכי המלכים בתפילה ובתחנונים, ומזכירים לפני את זכות עקידת יצחק. אחד המנהגים הקדושים המלווים אותנו ביום זה הוא מנהג תשליך, הטומן בחובו עד שבאו המים ורמזים לעמידתו האיתנה של אברהם אבינו בניסיונותיו.

טעם למנהג תשליך בראש השנה

ידועים דברי המדרש (ילקוט בראשית טז) המתארים את דרכו של אברהם אבינו ע"ה לעקוד את יצחק בנו על גבי המזבח. המדרש מתאר כיצד השטן הצר את צעדיו והערים בדרכו מכשולות ופחדים כדי למנוע מן העקידה. בתחילה נדמה לו השטן כזקן המנסה לשכנעו שמשטתה הוא במעשיו לעקוד את בנו, ובהמשך נעשה לפניו נחר שוץ עד שבאו המים עד לצוארו של אברהם שזעק הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש (תהלים ט. ט. ב) עד שגער הקדוש ברוך הוא בשטן שילך לו.

על פי מדרש זה הביא בדרכי משה (א"ח סי' תקפ"ג) בשם מהר"ל טעם למנהג תשליך בראש השנה שהולכין אל הנהר ואומרים פסוקי יודיו ותשובה, והוא כדי להזכיר זכות העקידה שהלך אברהם אבינו לעקוד את בנו ובאו המים עד צוארו על ידי השטן.

מכיוון שכך יוקשה מאוד מדוע לאחר שנאמר לאברהם אבינו מן השמיים אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה (בראשית כב, יב), ומיד וישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו (שם פסוק יט), היה לו לאברהם לחשוש שהאיל הסבך בקרניו הוא רק מעשה תעתועים של השטן למנוע מלעקוד את בנו. הרי עד כעת עשה השטן ככל שביכולתו להפריעו ממעשה העקידה, ויש מקום לחשד שמא אף כעת השטן מבבלו במראה האיל.

דברים קדושים באים בקושי

בשם המהר"ם שפירא מלובלין מובא שאמר על כך דברים נוקבים, שמכיוון שהאיל לא בא לידי אברהם בנקל רק בקושי כיוון שהיה סבך בקרניו, מכך הסיק אברהם שאיל זה מקורו בקדושה. היות וכלל הוא בידיו שדברים טובים וקדושים באים בקושי, ואילו היה האיל מעשה תחבולת השטן היה בא הישר לידו בקלות ובנחות.

בעניין זה מסופר, שכשבחר המהר"ם שפירא צל"ל לאב"ד לובלין שאל וחקר אם היו בין תושבי המקום כאלה שהתנגדו לו, וכששמע כי היו כאלה, שמח ואף הוזמנים אליו לקרבם, ואמר כי עכשיו הנהו מרוצה ונכנס לתפקידו הנעלה ברצון ואומץ. כי כל עוד חשב שפעולת בחירת הרב המקומי נעשתה בלי התנגדות כל שהיא היה ליבו נוקף מחשש שמא יש בזה משום מעשה ס"מ להבשילו חס ושלום, ואילו עכשיו הוא בטוח שמאת השם הייתה זאת לטובתו ולטובת העיר, כי ההתנגדות מסמלת קדושה. וכראיה לדבריו הביא פירוש זה על אברהם אבינו במעשה העקידה.

הוראה למעשה:

בתחילתה של שנה חדשה אנו מקבלים על עצמנו קבלות טובות ויוצאים לדרך עם שאיפות רוחניות. פעמים רבות מתעוררים קשיים, מניעות ועיכובים כבר בתחילת הדרך, וכאן עליו לזכור את הכלל שהדברים הקדושים והטובים באים דווקא מתוך עמל. כל עיכוב או התנגדות בעשיית הטוב אינם סימן לייאוש אלא אדרבה, הם האות לכך שאנו צועדים בדרך של קדושה ושל אמת לשנה טובה ומתוקה.

בצל האמונה
פרקי חיון לחיים של רוגע ושלווה

אור האמונה שבעקידה

לאכול לשם שמיים.

נמצא אם כן, שלאברהם היו שני ניסיונות זה קשה מזה. האחד היה לעקוד את בנו ולהעלותו לעולה, ואברהם אבינו עשה זאת בשלמות לשם שמיים. ונתנסה גם בניסיון יותר גדול, אל תשלח ידך אל הנער, שמצד עצמו ראו שישמח בליבו שבנו יחידו נשאר לחיות, ועם כל ההנאה שבדבר, סילק כל נגיעותיו לצדיק ומתוך אמונה טהורה ומוחלטת בגודל אהבתו וחבתו לא עלה בליבו שום הנאת הגוף בעבור מניעת מיתת בנו. אלא כמו שהייתה כוונתו בציווי הראשון לשמו יתברך בלבד, כן הייתה מחשבתו מיוחדת להשם יתברך לבד בלי שום פניית הנאת הגוף, מתוך אמונה ברורה שכל מאורעותיו הם רצון השם בלבד.

במניעת בנו מהעקידה בירר עבודת

חייו לפרסם שמו ויתברך

בכך בירר בירור אחר בירור עבודתו בכל ימי חייו, שמעשיו של אברהם אבינו ע"ה תמיד היו לשם שמיים, ופרסם שם שמיים בכל העולם, כמו שכתוב (בראשית כא, יג) וישע אשל בבקר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם.

ודרש ריש לקיש בנמרא (סוטה יא) אל תקרי ויקרא אלא ויקרא. מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושם. כיצד עשה זאת, לאחר שאכלו ושתינו נעמדו לבדנו, אמר להם וכי משלי אכלתם, משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבתו וברכו למי שאמר והיה העולם. כל מעשיו היו רק לפרסם שמו של הקדוש ברוך הוא ולהאיר את אור האמונה בלב כל ברואי עולם, ולימד אותם שיש בורא לעולם דווקא בעת התעסקותם באש"ל, היינו בשעת אכילה ושתיה לינה, כדי ללמדם בזה שגם כאשר יתקסקו בעניינים גשמיים כאכילה ושתיה יעשו זאת לשם שמיים. וכן גם כאן כאשר נצטוו להורידו והיה לו בזה הנאה, סילק נגיעותיו כפי שלמד את כולם שגם בדברים שיש בהם הנאה יעשו לשם שמיים ומתוך אמונה שלמה.

מהר"ם מדבריו, שיעקר התגלות אהבתו של אברהם ע"ה ניכרה והתבררה ביותר בהקרבנות את האיל רק לשם שמיים שאז הרי נודע לו שהקדוש ברוך הוא מתרצה גם בהקרבנות קרבן בהמה, ועם כל זה הוריד את בנו מעל גבי המזבח רק כאשר ציווה השם, ואחר זה עוד הקריב האיל במקומו לשם שמיים. לכך אז זכה לברכות הגדולות כי

המשך בעמוד הבא

בקריאת התורה של ראש השנה אנו קוראים את פרשת עקידת יצחק, אשר היא יסוד זכותם של ישראל ביום הדין. במהלך קריאת פרשה נשגבה זו אנו מוצאים פסוקים המעוררים התבוננות עמוקה באשר לנקודת השיא של הניסיון שעמד בו אברהם אבינו. ויש להתבונן ולהבין היטב מדוע עיקר הברכות והשבועה שניתנו לו מן השמיים הגיעו דווקא לאחר שהוריד את יצחק מן המזבח והקריב תחתיו את האיל. שהרי לכאורה הניסיון הקשה והנעצם מכל היה עצם הנפת המאכלת לשחוט את בנו יחידו, ואם כן היה ראוי שאת הברכות הגדולות יקבל אברהם אבינו מיד באותו הרגע, עוד טרם מעשה האיל.

הציווי להוריד את בנו מעל גבי

המזבח היה קשה יותר מהקרבנות

קושיה זו מתעוררת ביותר שאת מתוך הפסוקים שאנו קוראים ביום ראש השנה (בראשית כב, טו-יז). התורה מתארת שפעולת הברכה נעשתה בקריאה נפרדת, ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים, ויאמר בי נשבעתי ואם ה' בי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך, כי בך אברכה ויהרבה ארבה את זרעך. ויש להבין מדוע היה לו למלאך השם להתגלות שנית מן השמים כדי לברכו. הרי יכול היה לומר זאת מיד עם דיבורו הראשון אל תשלח ידך וגו' כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, שהרי כבר בשעת התגלות זו עמד בניסיון הקשה מכל וראוי היה לברכה עבורו ועבור זרעו. והדבר מעורר פליאה מדוע המתין המלאך ולא בירכו מיד בהתגלות הראשונה.

ביאור יסודי כתב בזה בפנים יפות (בפסוק זה), שבמצוות יש שני פנים. ישנן מצוות שאין בהן הנאת הגוף כהנחת תפילין וציצית וכיוצא בהם, ויש מצוות שיש בהן הנאת הגוף כגון מצוות עונג שבת וכיוצא בה. ובדו"א המצווה שיש בה הנאת הגוף יותר קשה לקיימה לשם שמיים ולא להנאת גופו.

ומשום כך אף שאמרנו (קידושין לט, ב) שכר מצוות בהאי עלמא ליכא, עם כל זה במצוות שיש בהן הנאת הגוף ומשבר הנאתו מעולם הזה ועושה לשם שמיים יש לו שכר אף בעולם הזה מלבד אור הנגה לו לעולם הבא, מידה כנגד מידה. מאחר ששבר את טבעו שכרו כפול ואף בעולם הזה מקבל שכרו. וידוע מה שאמרנו משם החתם סופר ע"ה שיותר קל להתענות לשם שמיים מאשר

משלחן המלכים

עובדות והנהגות מגדולי הדורות

שמחתו של הרבי מניקלשבורג על מצווה שנעשתה במחשבה בלבד

מסופר על הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג ע"ה שהומינו להיות סנדק בבית מילה, ולבסוף נאסר ולא יכול לבוא לבית. ראוהו התלמידים והנה רבם שריו בשמחה עצומה. לתמיהתם השיב בדברי הגמרא (ברכות ו. א.) חישב אדם לעשות מצווה ונאסר ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה. אמר להם הרבי, אם הייתי עושה את המצווה היה ודאי מתעבר בזה אלו פניות ונמצא שהמצווה אינה בשלמות. אך כאשר נאסתי והכתוב מעלה עלי כאלו עשיתי, ודאי המצווה נחשבת לי בשלמות טהורה ללא כל פנייה.

הקב"ה משלים את העבודה כשאדם עושה כל שביכולתו

ממעשה זה אנו למדים יסוד גדול. אדם נדרש לעשות את המוטל עליו, ואז יבכה ויתתן ויעשה כל מה שיכול, והקדוש ברוך הוא יעזור לו להשלים תשובתו. הדבר מרומז גם בדברי הגמרא (ראש השנה ג. ב.) שיעור תרונה כשלוש יבבות. מר סבר גנוח נח ומר סבר ילולי יליל. ופירשו בספרן של צדיקים על הפסוק (במדבר לא. ג.) כל דבר אשר יבא באש תעבירו בקים. ישנם דברים שיעברו ויחלפו באש, ויש דברים שהם בבחינת אשר לא יבא באש, ועליהם נאמר תעבירו בקים שצריך להוריד דמעות כפלי מים כדי לטהר נפשו להשם. על האדם להשתמש בכל האמצעים העומדים לרשותו, אם באש אם במים, אם בנייה אם בלילה, וכשאדם עושה כל שביכולתו עוזר לו הקדוש ברוך הוא וזוכה שיתרצה עבד אל אדוניו.

וכמו בעולם הזה אם בן מתחנך לאביו אפילו בדבר הקשה עליו, ולשון רכה בתפילה ובתחנונים תשבר את עצם קושי הגזירה (רש"י משלי ב. טו.). בן הדבר אצל אביו שבשמיים, שאף מי שהתרחק וקשה דרכו לחזור בתשובה שלמה, אבל אם שופך את ליבו ברחמים ותחנונים, מתעוררים רחמים מרובים ונפתחים כל העשרים.

תיקון החטאים בבכיה מעומק הלב

את כוחן של הדמעות ראוי אצל רבי אלעזר בן דורדיא (עבודה זרה י. א.), שאף שעבר עבירות חמורות ביותר, כשראה שהדבר תלוי רק בו נתן ראשו בין ברכיו

וגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו. ויצאה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. אף שאין לנו השגה בניצוצות שהעלה, ונכל ללמוד ממנו שגם כשנראה לאדם שאין לו אפשרות לחזור בתשובה וימיו לא יספיקו לחנק, יתן ראשו מים ועניו מקור דמעה.

וכן כתוב (ירמיה ת. כג.) מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבקה את חללי בת עמי. השם יתברך הרואה שמתחרט על מעשיו, משלים את תשובתו ומחשבה טובה מצרפה למעשה (קידושין מ. א.). ובכוח הדמעות לשבור כל מחיצה וגזירה שחלילה נגזרה על האדם כדברי הוזהר הקדוש (ויחי רכג. א.), כל בר נש דאושיד דמעין קמיה דקודשא בריך הוא אף על גב דאתגור עליה עונשאי יתקער ולא יכיל ההוא עונשאי לשלטה ביה.

כוח הפה גם כאשר הלב אטום וסתום

ואף כשהאדם מנסה לרחוץ את ליבו ורואה שליבו אטום אל יפול ליבו בקרבו, כי גלוי וידוע לפני ריבון העולמים שחפצים אנהו להרגיש חרטתו. ואם קשה להרגיש אפילו הרגשה קטנה, לא גנוחי ולא יליל, על זה אמר הנביא (ירמיה יד. ג.) קחו עימכם דברים ושבו אל ה'.

ועל דרך שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבך לעשותו, והקשה בשם משמאל (נצבים תרע"א דה"כ קרוב) מדוע נכתב בפיו קודם ללבך, הרי סדר התשובה היא שבתחילה מתחרט בליבו ואחר כך מתודה בפיו. אלא שישנם פעמים שהלב אינו מרגיש חרטתו, אך לכל הפחות יתחיל בפיו ויתודה על עוונותיו, ואחר כך יסייע לו הקדוש ברוך הוא ויכנסו הדברים לליבו.

נקודה לחיים:

ממעשהו של הרבי מניקלשבורג ומסיפורו של רבי אלעזר בן דורדיא אנו לומדים, שעיקר עבודתו הוא המאמץ הפנימי והרצון להתקרב. לעיתים אנו מרגישים אטימות בלב, אך עצם הדיבור בפה, הדמעות, והבקשה מהשם שיפתח את ליבנו - נחשבים לתשובה שלמה. הבה ניקח ענינו דברים, נתפלל על עצם התפילה ונבקש שהקדוש ברוך הוא יקבל את רצונו הטוב כאלו עשיתי בשלמות, לשנה טובה ומתוקה.

מוסר אבות

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

ממעמקים הראתיר - גילוי הנקודה הטהורה בעומק הנפש

להאיר את המעמקים

ימי ראש השנה ועשרת ימי תשובה הם ימים של חיפוש וגילוי פנימי. בימים אלו אנו נקראים שלא להביט רק על השטח החיצוני של מעשינו, אלא לצלול אל עומק הנפש, אל אותו מקום טהור ונקי שמעולם לא נפגם. התפילות והמזמורים שאנו אומרים בימים אלו פועלים את פעולתם לפתוח את מעיינות הנפש ולגלות את טהור הלב הפנימי.

עשרה עומקים בנפש האדם

ברבים מן תפוצות ישראל נהגו לומר בראש השנה ובכל יום מעשרת ימי תשובה בתפילות שריות את מזמור ק"ל שבתהלים שהוא שיר המעלות ממעמקים וגו' (תהלים קל. א.). שורש המנהג הוא על פי האריז"ל, וסודו מבואר בשער הכוונות (תפילות ר"ה פ"ז) והוא על פי הכתוב בספר יצירה (פ"א מה) שבעולם ישנם עשרה עומקים וכן הוא בנפש. ובכל יום מעשרת ימי תשובה אנו מעוררים עומק נוסף שבנפש עד שמתגלה ביום הכיפורים פנימיותו שהיא תמיד זכה מכל רבב ונקייה מכל חטא.

כי בכל יהודי אף שנתלכלך בחטא רחמנא ליצלן, מכל מקום תמיד תישיאר בו נקודה פנימית שהיא טהורה ונקייה מכל שמץ ופסול, ועל ידה יוכל לשוב ולזכך עצמו ולהתעלות למדרגתו הראשונה. וכך פירש הרבי ר' ברוך ממזיבז' זלה"ה (בוצינא דתהורא) את הפסוק ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו (תהלים י. י.). שאף אם יהודי עושה מעשה שאינו טוב וסר לדרכי רשע, מכל מקום לא ירשיע מכל וכל עד שלא יישיאר בו משהו מן הטוב, אלא תמיד נשאר בו מעט שבו אינו רשע כלל. והתבוננת על מקומו ואיננו. תן דעתך להתבונן על אותו מקום מועט ותראה שאינו רשע כלל. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה אשיח לה' בתי אומרה לאלקי בעדי (שם קד. לט), היינו שבכוח ה'עוד' המועט שנשאר בתוכי שהוא זך וטהור בזה אומר לאלוקי.

הבת קול המעוררת את עומק הנפש

ונראה להסביר על פי זה את פירושו הידוע של הבעש"ט על מאמר חז"ל (אבותו. ג.) בכל יום בת קול יצאת מהר חורב ומכרות אוי להם לבריית מעלבוניה של תורה. ויש להבין שהרי אם איננו שומעים את הבת קול באוזנינו מה תועלת יש בהכרתה. אלא ביאור הדבר הוא שכל הרחורי תשובה הבאים לאדם בליבו בכל יום הם כתוצאה מאותה בת קול שיצאת מהר חורב ומכניסה יראה בלבבות (תפילות יעקב יוסף, פירוש קדושים). וביתר ביאור נראה לומר שאותו עומק פנימי וחבוי שיש לאדם שהוא תמיד טהור וקדוש, קיומו הוא מחמת הבת קול שמזככת את האדם ומשאירה בו נקודה פנימית שאינה נפגמת לעולם.

זהו בעצם פירושו של הבעש"ט על הפסוק אם יהיה נדחק בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך (דברים ל. ד.). שלכל אדם יש קצה נסתר וחבוי בעומק הנפש שאינו נפגם לעולם. ואף אם נאמר שרצון האדם לשוב בתשובה אינו בשלמות ורק מעורב בכוונות זרות שאינן לשם שמיים, מכל מקום בוודאי יש בו קצה אחד שהוא בשלמות בכונה טהורה לשוב אל השם יתברך. ועל ידו יוכל לשוב ולהתרחק מן הקרוב אלוקים, כי משם יקבצך ומשם יקחך (אבותו. ג.) ואם לא יצא יצא (נצבים).

פנימיות של ישראל טובה היא

בשם האבני נזר מובא לבאר את ענין התשובה (מאות הדשא ח"ג עמ' קפ). שהנה יש מקום לתשובה, הרי ידוע לכל שכלי שרת שנטמא אינו ראוי לעבוד בו יותר בבית המקדש ואם עבדו בו עבודתו פסולה, וכמו כן כשחטא אדם בעבירה הרי נטמא איבריו ואינו יכול יותר לעבוד בהם את השם יתברך, ויש להבין אם כן כיצד תועיל לו התשובה.

אך ההסבר הוא כנזכר לעיל, שכיוון שיש באדם עומק פנימי שאינו נפגם לעולם והוא בעומק הלב ופנימיותו, כי באמת אף אם איש ישראל חוטא לפעמים אין החטא מעמקי הלב רק בחיצוניותו. אבל הפנימיות של ישראל טובה. על כן שייך שישוב בתשובה ממקום זה ומשם יעלה ארוכה לכל קומתו ואיבריו, וזהו הפירוש ממעמקים קראתיך ה' (תהלים קל. א.) מעומקא דליבא.

הוראה למעשה:

כאשר אנו אומרים בחודש זה את מזמור שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' נזכר שאותם מעמקים אינם רק עומק הצרות או הריחוק, אלא הם עומק הלב הטהור והזך שלנו. נכון לעורר את אותה נקודה פנימית שמעולם לא חטאה ומעולם לא נפגמה, ומתוך אותו מקום נקי וקדוש נבקש להתקרב לבוראנו, וכך נזכה לשנה של עלייה, התחדשות וקרבת אלוקים.